

Peer assessment in het basisonderwijs

□ Kelly Meusen-Beekman en Desirée Joosten-ten Brinke

Een kritische denkhouding, capaciteit om eigen werk te evalueren en goed ontwikkelde communicatieve vaardigheden: dit zijn eisen die aan mensen in de hedendaagse maatschappij worden gesteld. Het basisonderwijs kan hierop inspelen door kinderen te leren reflecteren op zichzelf en anderen, en kritisch te zijn ten aanzien van eigen ontwikkelingen en vaardigheden. Peer assessment, een toetsvorm waarbij personen elkaar beoordelen, biedt deze mogelijkheid. Dit artikel laat zien dat peer assessment in het basisonderwijs veelbelovend is.

Inleiding

Peer assessment in het basisonderwijs wordt nog maar op beperkte schaal ingezet. Men hanteert traditionele toetsvormen om bijvoorbeeld taal- en rekenvaardigheden in kaart te brengen of de ontwikkeling van het kind te volgen. Ontwikkelen, verwerven en toepassen van kennis, vaardigheden, attitudes en competenties worden echter steeds belangrijker. Traditionele toetsmethoden schieten tekort als het gaat om de ontwikkeling van complexe vaardigheden en vormingsdoelen op lange termijn, aangezien ze vooral gericht zijn op kennisdoelen (Dochy, Segers & Sluijsmans, 1999). Onderzoek in het hoger onderwijs laat zien dat prestaties verbeteren ten gevolge van assessments. Studenten worden door het gebruik van assessments opgeleid tot competente beroepsbeoefenaars die in staat zijn zichzelf kritisch te beoordelen, kritisch na te denken en problemen op te lossen binnen een complexe, steeds veranderende sa-

menleving (Sluijsmans et al., 2003). De vraag is of dit voor het basisonderwijs ook geldt.

De rol van assessments in het onderwijs

In een ideale onderwijssituatie wordt een student uitgedaagd om actief deel te nemen aan zijn eigen leerproces, krijgt hij een groot verantwoordelijkheidsbesef, reflecteert hij op eigen kunnen en werkt samen, dit alles in een voortdurende dialoog met de docent (Sluijsmans et al., 2003). De toetsing zal hierop moeten aansluiten. Toetsen is meer dan het meten en verzamelen van gegevens. Assessments geven inzicht in sterke en zwakke punten, brengen vooruitgang in beeld en dragen bij aan de begeleiding van studenten in hun leerproces. Belangrijk is te beseffen dat in de kern een assessment een leeractiviteit is, die op effectieve wijze het leergedrag verandert, de betrokkenheid vergroot en in het algemeen bij lerenden als minder bedreigend wordt ervaren dan traditionele toetsvormen (Dochy & Struyven, 2002).

Assessments geven inzicht in de geboekte vooruitgang van het leerproces. Een bijzondere vorm van assessment is peer assessment. Het doel van een peer assessment is het beoordelen en evalueren van elkaar (Stiggins, 1986). Dit sociale proces leidt tot het ontwikkelen van vaardigheden voor kritische reflectie en analyse en het verbeteren van eigen inzichten en prestaties (Falchikov, 1995; Hargreaves, 1997; Sluijsmans, 2002). Peer assessment wordt daardoor beschouwd als een leerinstrument dat een positief effect heeft op de ontwikkeling van bijvoorbeeld de communicatie van leerlingen.

Assessments in het basisonderwijs

Aan het effect van assessments op het leren in het basisonderwijs is tot voor kort weinig aandacht besteed. Wragg (2001), Briggs, Woodfield, Martin en Swatton (2008) en anderen laten in hun onderzoeken echter zien dat (peer) assessment eveneens goed toepasbaar is in het basisonderwijs. Wragg (2001) geeft aan dat beoordelen geen eenvoudige opgave is, wat zeker van toepassing is op kinderen in het basisonderwijs. Jonge kinderen

Training in peer assessment is noodzakelijk

hebben behoefte aan structuur en ondersteuning, om de vaardigheden te leren waarmee ze elkaar eerlijk, informatief en objectief beoordelen. De context speelt daarbij een belangrijke rol. Een prestatie behoort plaats te vinden in een sociaal veilige, harmonieuze, niet op competitie gerichte omgeving (Wragg, 2001). De gegeven feedback op een prestatie draagt in belangrijke mate bij aan een goede motivatie van de leerlingen. Feedback ontvangen zorgt voor een hoger niveau van zelfkennis en inzicht in de impact van een uitgevoerde prestatie (Berihun, Tesera, & Desta, 2006). Buiten de noodzaak om kinderen te begeleiden in de uitvoering ervan, benadrukken Briggs et al. (2008) dat assessments het daadwerkelijke gedrag en de attitude van kinderen in het basisonderwijs positief beïnvloeden. Leerlingen leren feedback te geven en te ontvangen en leren informatie te beoordelen. Peer assessment in het basisonderwijs draagt bij aan het nemen van verantwoordelijkheid voor eigen leren, aan de betrokkenheid bij het leerproces en het vergroten van aandacht voor de onderwijsinhoud (Lindsay & Clarke, 2001). In de huidige praktijk geven leerlingen elkaar wel beoordelingen bij spreekbeurten, maar doordat ze hierin niet getraind zijn en zich niet bewust zijn van criteria, wordt dit door leerlingen als bedreigend ervaren en zijn de beoordelingen mogelijk gebaseerd op niet-relevante criteria.

Peer assessment implementeren

Ongeacht het niveau van onderwijs waarbinnen peer assessment wordt toegepast, blijkt het niet eenvoudig dit te implementeren en toe te passen. Het is immers geen toetsvorm op zich, er moeten vaardigheden geleerd worden om peer assessment te kunnen uitvoeren. Sluijsmans et al. (2003) geven aan dat leerlingen (peers) het moeilijk vinden elkaar een betrouwbare beoordeling te geven. Kwantitatieve beoordelingen, zoals ontworpen criterialijsten en Likertschalen, worden weliswaar vaak toegepast, maar geven weinig informatie over het leerproces. Een kwalitatieve beoordeling daarentegen, die bijvoorbeeld anoniem geleverd wordt, levert wel waardevolle informatie. Authenticiteit in beoordelingen en toetsen in kwalitatieve zin, zorgen ervoor dat de docent een leerling benadert als een jonge expert of vakgenoot (Sluijsmans, Dochy & Moerkerke, 1999). Men kan echter niet zomaar overgaan tot het afnemen van kwalitatieve toetsen, het vergt een zorgvuldige voorbereiding. Kinderen zijn niet

gewend om op basis van elkaars prestaties feedback te geven en te ontvangen. Deze nieuwe rol, als actief feedbackgevende en beoordelaar, zal op goede wijze getraind moeten worden. Daarnaast zijn duidelijke beoordelingscriteria en een transparante procedure essentieel voor het welslagen van het assessment. Sluijsmans (2002) biedt richtlijnen voor de implementatie van peer assessments in het onderwijs zodat leerlingen de prestaties van medeleerlingen kunnen beoordelen en voorzien van constructieve feedback.

Peer assessmenttraining

Om peer assessment uit te voeren en toe te passen is een training van zes lessen ontwikkeld voor leerlingen van groep 7 in het basisonderwijs. Gedurende de training is aandacht besteed aan het kunnen opstellen van criteria, het kunnen deelnemen aan een peer assessment, het geven en ontvangen van feedback en het verbeteren van de uitvoering van een leerlingprestatie.

De lessenserie heeft de volgende opzet:

1. Selfassessment: Hoe en waarom?
De leerlingen leren dat het belangrijk is om te reflecteren op eigen kennis en vaardigheden en dat zij zichzelf kunnen beoordelen. Deze aspecten worden aangeboden met behulp van een drama, waarin de kinderen in rollenspellen gevraagd wordt om zichzelf te beoordelen.
2. Criteria formuleren.
De leerlingen bespreken onder leiding van de docent wat verstaan wordt onder een 'goede spreekbeurt'. Bijbehorende beoordelingscriteria worden opgeschreven en een voorbeeldspreekbeurt wordt getoond, waarna de leerlingen oefenen in het objectief, kritisch en analytisch observeren ervan.
3. Omgaan met beoordelingscriteria.
De leerlingen gaan in op het kritisch observeren, analyseren en beoordelen van een product of proces van medeleerlingen. Daarnaast passen de leerlingen de beoordelingscriteria toe (zoals taalgebruik, materiaalgebruik en presentatie) op de invulling en uitvoering van een eigen spreekbeurt.
4. Geven van feedback.
In deze les staat het leren geven van constructieve peer feedback centraal. Om dit te oefenen wordt een muziekles aangeboden. De leerlingen bereiden in kleine groepjes een 'rap' voor, die aan het einde

Kinderen zijn niet gewend om elkaar te beoordelen

van de les gepresenteerd wordt. Op basis van vooraf vastgestelde criteria, wordt de rap door de medeleerlingen op grond van argumenten en goede onderbouwing becommentarieerd.

5. Feedback ontvangen.

Het ontvangen van feedback is lastig voor de kinderen. In een verwerkingsopdracht door middel van een opstel wordt hier aandacht aan besteed. Kinderen beschrijven hierbij hoe zij het ervaren om feedback te ontvangen en hoe zij de feedback vertalen naar verbeteringen in hun presentatie.

6. Peer assessment herhalingsles.

In de herhalingsles komen het objectief, kritisch en analytisch observeren en beoordelen van een product van medeleerlingen en het geven van constructieve feedback wederom aan bod. Dit door videobeelden te tonen van onbekende leerlingen die spreekbeurten uitvoeren. Deze spreekbeurten worden door de leerlingen beoordeeld en voorzien van mondelinge feedback en verbetertips.

Effecten van een peer assessmenttraining op een spreekbeurt: het onderzoek

De effecten van het aanleren van de peer assessmentvaardigheid op de uitvoering van een spreekbeurt zijn onderzocht in groep 7 van het basisonderwijs. In het onderzoek gaven de leerlingen van twee vergelijkbare groepen 7 spreekbeurten. Eén van de twee groepen kreeg de peer assessmenttraining. Achtereenvolgens is onderzocht (1) of de peer assessmenttraining effect heeft op de kwaliteit van de uitgevoerde peer assessment, (2) of er een relatie is tussen de peer assessmentvaardigheid en het uitvoeren van een spreekbeurt en (3) of de aangeleerde peer assessmentvaardigheden na verloop van tijd nog aanwezig waren. De gevonden resultaten geven we hieronder weer.

Positief effect van training

Peer assessmenttraining heeft positief effect op de kwaliteit van de uitgevoerde peer assessments bij leerlingen uit de bovenbouw van het basisonderwijs. Voordat de leerlingen de training gevolgd hadden, gaven alle leerlingen van beide groepen vrij oppervlakkige oordelen over elkaars prestaties. De leerlingen die de training volgden, gaven nadien een kwalitatief betere beoordeling van

de spreekbeurten dan de leerlingen die niet getraind waren. De criteria voor de spreekbeurt werden expliciet benoemd en onderbouwd en leerlingen gaven objectief een uitspraak over het niveau van de prestatie. Tevens werden er verbeterpunten gegeven. De niet-getrainde leerlingen bleven steken in beoordelingen als 'de spreekbeurt was leuk', of 'super, 10+'.

Uitvoering van de spreekbeurt

Er is geen relatie tussen het beschikken over de peer assessmentvaardigheden en de uitvoering van een spreekbeurt. Onderzocht is of de leerlingen, nadat zij vaardigheden voor peer assessment hebben aangeleerd, zelf een betere spreekbeurt geven. Deze verwachting was aanwezig omdat de leerlingen bewuster zijn geworden van de criteria die gebruikt worden voor het beoordelen van een spreekbeurt en zoals Lindsay & Clarke (2001) benadrukken dat leerlingen door assessments een grotere invloed hebben op het leerproces en de resultaten ervan. Uit de resultaten komt geen significante relatie naar voren tussen het beschikken over peer assessmentvaardigheden en het cijfer dat de leerlingen krijgen voor de uitvoering van de spreekbeurt. Wel geeft de docent in zijn kwalitatieve beoordeling van de spreekbeurten een duidelijke verbetering aan.

Herhaling van training

De aangeleerde peer assessmentvaardigheden nemen na verloop van tijd af. Wanneer de vaardigheden aangeleerd zijn, worden deze vaardigheden gestimuleerd en meerdere malen aangehaald gedurende de training. Onderzocht is of deze vaardigheden gehanteerd worden wanneer de leerlingen niet meer door een training ondersteund worden. Het resultaat laat zien dat de leerlingen dan weer terugvallen op hun oude gewoonten van oppervlakkige beoordelingen. Dit resultaat sluit aan bij de conclusie van Sluijsmans (2002) dat leerlingen na een enkele training in peer assessment niet als expert beschouwd mogen worden, maar dat herhaling van training noodzakelijk is.

Conclusie

Het geven van een peer assessmenttraining aan leerlingen van groep 7 in het basisonderwijs leidt tot leerlingen met een kritische denkhouding en de capaciteit om het werk van medeleerlingen te beoordelen. Vaardigheden

Getrainde leerlingen geven kwalitatief goede feedback

die belangrijk zijn in de hedendaagse maatschappij. Belangrijk is echter dat zo'n training niet eenmalig wordt aangeboden in het basisonderwijs, aangezien zonder herhaling de leerlingen terugvallen in hun oude gedrag. De peer assessmenttraining zou ook gecombineerd kunnen worden met het aanleren van andere vaardigheden, waardoor peer assessment niet een eenmalig trucje is, maar een structurele bijdrage levert aan het onderwijs.

Peer assessment is als leeractiviteit beschouwd, waarbij de leerlingen zelf een groot aandeel gehad hebben in het vaststellen van de beoordelingscriteria. De interactieve reflecties, het samenwerkend leren, de sociale interactie gedurende de training, en het uitvoeren van peer assessment hebben geleid tot het beschikken over peer assessmentvaardigheden.

Uit het onderzoek blijkt niet dat de spreekbeurten aantoonbaar zijn verbeterd door het beschikken over peer assessmentvaardigheden. Wellicht heeft de beperkte variatie in de docentcijfers daarmee te maken, want de kwalitatieve beoordelingen van de docent laten wel degelijk een verbetering in de kwaliteit van de spreekbeurten zien. De leerlingen die later in de rij aan bod kwamen om hun spreekbeurt uit te voeren, profiteerden mogelijk van de voorbeelden en presentaties van hun voorgangers. Of het beschikken over de peer assessmentvaardigheden ook invloed heeft op andere aspecten van het leerproces dan de prestatie die beoordeeld is, moet verder onderzoek uitwijzen. Wellicht blijken verbeteringen in eigen beoordelingsvermogen en prestaties (Hargreaves, 1997) aantoonbaar ten aanzien van bijvoorbeeld het beheersen van huiswerk of de voorbereiding van toetsen. Dat zou betekenen dat peer assessment een grote rol kan spelen in bijvoorbeeld groep 8 en bij de voorbereiding op het voortgezet onderwijs.

Literatuur

- Berihun, A., Tesera, A. & Desta, D. (2006). Enhancing active learning through teachers' peer and self reflections in selected primary schools. *Review of Educational Research*, 29, 172-187.
- Briggs, M., Woodfield, A., Martin, C. & Swatton, P. (2008). *Assessment for Learning and Teaching in Primary Schools*. Exeter: Learning Matters.
- Dochy, F.J.R.C., Segers, M.S.R. & Sluijsmans, D. (1999).

The use of self, peer and co-assessment in higher education: a literature review. *Studies in Higher Education*, 24(3), 331-350.

Dochy, F. & Struyven, K. (2002). Assessment: betekenis en assessmentvormen. Assessment in onderwijs. In: F. Dochy, L. Heylen & H. Van de Mosselaer (eds.), *Nieuwe toetsvormen en examinering in studentgericht onderwijs en competentiegericht onderwijs*. Utrecht: Lemma, 2002, 33-60.

Falchikov, N. (1995). Peer feedback marking: Developing peer assessment. *Innovations in Education and Training International*, 32(2), 175-187.

Hargreaves, D.J. (1997). Student learning and assessment are inextricably linked. *European Journal of Engineering Education*, 22(4), 401-409.

Lindsay, C. & Clarke, S. (2001). Enhancing primary science through self and paired assessment. *Primary Science Review*, 68, 15-18.

Sluijsmans, D. (2002). *Student involvement in assessment: The training of peer assessment skills*. Proefschrift. Heerlen: Open Universiteit Nederland.

Sluijsmans, D., Dochy, F. & Moerkerke, G. (1999). Creating a learning environment by using self, peer and co-assessment. *Learning Environments Research*, 1, 293-319.

Sluijsmans, D., Brand-Gruwel, S., Van Merriënboer, J. & Bastiaens, T. (2003). The training of peer assessment skills to promote the development of reflection skills in teacher education. *Studies in Educational Evaluation*, 29, 23-42.

Stiggins, R.J. (1986). Teacher evaluation: Accountability and growth system-different purposes. *NASSP Bulletin*, 70, 51-58.

Wragg, E. (2001). *Assessment and Learning in the Primary School*. New York: Routledge.

□ Mw. drs. K. Meusen-Beekman is docent en kwaliteitscoördinator op R.K. Basisschool J.F. Kennedy. Zij is afgestudeerd in onderwijswetenschappen aan de Open Universiteit; mw. dr. D. Joosten-ten Brinke is universitair docent aan de Open Universiteit Nederland en lector Eigentijds toetsen en beoordelen aan de Fontys Lerarenopleiding Tilburg.

E-mail: kd.meusen-beekman@studie.ou.nl.